
Două topoare cu orificiu transversal de înmănușare recent descoperite în nord-estul Transilvaniei

George G. MARINESCU

Cuvinte cheie: epoca mijlocie a bronzului, cultura Wietenberg, metalurgie, topoare cu gaură de înmănușare transversală.

Keywords: Middle Bronze Age, Wietenberg culture, metallurgy, shaft-hole axe.

Descoperirile arheologice făcute de-a lungul timpului dovedesc că teritoriul situat în nord-estul Transilvaniei a cunoscut în mod activ toate fenomenele și manifestările majore ale lumii preistorice din Bazinul Carpatic. Un loc aparte între acestea îl ocupă domeniul prelucrării metalelor neferoase. În zona actualului județ Bistrița-Năsăud există descoperiri arheologice care atestă practicarea locală a acestui meșteșug încă din timpuri străvechi. Prelucrarea metalelor este probată atât prin elemente directe specifice unui meșteșug de atelier (tipare, metal brut, linguri de turnare, rebuturi etc.) cât și prin produse finite din categoria armelor, uneltelor și podoabelor, bunuri produse local sau provenite pe calea schimbului. După perioada Eneolitică relativ bine reprezentată și în această regiune prin mai multe descoperiri de arme și unelte din cupru¹, la începutul epocii bronzului, în bronzul timpuriu și în prima jumătate a bronzului mijlociu, numărul descoperirilor metalice este mult mai redus. În această secvență cronologică sunt întâlnite în paralel atât piese din cupru cât și apariția primelor artefacte lucrate din bronz. Ulterior, la sfârșitul bronzului mijlociu și mai ales în perioada târzie dezvoltarea metalurgiei bronzului atinge un nivel superior, marcat și în nord-estul Transilvaniei printr-o sporire a descoperirilor de bronzuri. Numeroasele descoperiri arheologice, piese izolate și depozite de bronzuri, încadrate cronologic mai ales în perioada Bronz D și în faza Ha, orizonturile Uriu-Ópályi și Kurd/Cincu-Suseni, dovedesc că teritoriul bistrițean a fost bine integrat într-un fenomen mai larg prin care întreaga Transilvanie s-a manifestat ca un mare centru european în prelucrarea bronzului care intermedia legătura dintre spațiul estic cu centrul Europei.

În prezentul articol sunt incluse în circuitul științific două noi descoperiri, care vizează tocmai perioada de început a metalurgiei bronzului pentru care, așa cum precizam mai sus, informațiile și dovezile arheologice sunt relativ puține. Este vorba despre două topoare de bronz, dintre care unul întreg și altul fragmentar, de tipul celor cu orificiu de înmănușare transversal. Ambele topoare provin din descoperiri izolate fiind găsite cu ajutorul detectorului de metale în zone acoperite astăzi cu vegetație forestieră.

Primul topor a fost descoperit de Oltean Chitu în primăvara anului 2014, pe unul dintre vârfurile de deal, care alcătuiesc ansamblul de înălțimi, situate la nord de orașul Bistrița, numit *Dealul Târgului*, formațiune deluroasă care separă Depresiunea Bistriței de Depresiunea Dumitrei. Din informațiile descoperitorului, toporul a fost găsit la mică adâncime într-un sol pietros, într-o zonă înaltă, greu accesibilă acoperită cu pădure, pe vârful denumit *Dealul Pinticului* (652 m) situat pe partea dreaptă a drumului DN 17C pe direcția

1 Roska 1942a, 104; Roska 1942b, 25, nr. 5, fig. 7, 57, nr. 205, fig. 58, 59; Dănilă 1967; Dănilă 1970b, 435, Fig. 5/2; Marinescu 1974; Vulpe 1975, 11 sqq.; Marinescu 1979a, 124 sq., 128-129, Pl. I/2, II/5-6; Maxim 1999, 140 nr. 43 (Archiud), 144 nr. 125 (Bistrița), 146 nr. 177 (Budești), 153 nr. 300 (Coldău), 163 nr. 491 (Herina), 164 nr. 519 (Ilișua), 173 nr. 707 (Orosfaia), 178 nr. 819 (Romuli), 193 nr. 117 (Vermeș), nr. 1125 (Viișoara); Enea 2008.

Bistrița-Dumitra (Fig. I/1-2). Piesa s-a păstrat fragmentar, cele două bucăți fiind găsite separat, dar apropiate una de alta.

Topor de bronz de mici dimensiuni cu lama ușor arcuită sub manșon, hexagonală în secțiune transversală, tăișul este rupt din vechime (Fig. 3-4). Din manșon, se păstrează parțial partea superioară care este dreaptă și ascuțită, una din fețe este pliată spre interior, marginile sunt neregulate rezultat al rupturii din vechime. Piesa a fost turnată într-un tipar bivalv, linia dintre cele două valve fiind bine evidențiată pe ambele laturi. În interiorul găurii de înmănușare există o mică adâncitură rezultată prin procesul de turnare. Patina este verde deschis, toporul fiind într-o stare de conservare destul de precară, fragmentar și oxidat. Dimensiuni: Lungime actuală = 5,8 cm; Lungime frag. manșon = 4 x 1,8 cm; Lungime inițială = cca. 7,5 cm; lățime tăiș actual = 2,5 cm; Greutate = 180,5 g; Muzeul Bistrița Nr. inv. 25928.

Al doilea topor a fost descoperit de Georgiu Daniel în apropierea localității Sigmir, cartier al orașului Bistrița, în noiembrie 2015. Pentru verificarea topografiei și a unui posibil context arheologic în care a fost descoperită piesa, a doua zi, însoțit de descoperitor, am efectuat o cercetare de suprafață. Locul descoperii se află la cca. 1.5 km de DJ 151 Bistrița-Șintereag și la 2 km nord de localitate, pe un teren aflat la o altitudine de 545 m (Fig. II/1). Toporul a fost găsit într-o pădure de foioase denumită pe hărțile cadastrale „Pădurea Orașului”, pe un teren în pantă ușoară, fiind îngropat la mică adâncime (0,25 m) într-un sol brun de pădure, cu multă piatră locală (Fig. II/3-4). În timpul cercetării a fost verificat amplasamentul, atât locul descoperii cât și terenul denivelat situat deasupra sa, nefiind observate urme arheologice care să susțină o posibilă depunere rituală sau existența unei așezări din epoca bronzului. Terenul a fost verificat și cu ajutorul detectorului de metale, nefiind descoperite alte obiecte de metal contemporane.

Topor de bronz cu orificiu transversal de înmănușare, de formă zveltă, manșon masiv cu ceafa arcuită și cu o prelungire la capătul inferior, marginile tubului sunt decupate semicircular și îngroșate la extremități (Fig. II/6-7). Cele două fețe ale manșonului sunt decorate cu două nervuri îngroșate, arcuite, paralele cu marginile, care se unesc sub forma unui buton în relief plasat aproape de vârful prelungirii manșonului. Lama, arcuită la îmbinarea cu manșonul, are secțiunea hexagonală, se lățește treptat spre tăișul drept, care are colțurile tăiate oblic. Piesa a fost turnată într-un tipar bivalv închis, orificiul de turnare fiind pe butonul de pe ceafă, bavura celor două matrițe este vizibilă și destul de puțin finisată pe ambele laturi. În interiorul găurii de înmănușare există o mică adâncitură, pe direcția lamei, acesta fiind realizată prin procesul de turnare. Pe ambele fețe suprafața prezintă multe asperități, cauzate atât de o posibilă nefinisare dar și din cauza condițiilor de depunere, la o adâncime mică într-un sol acid de pădure, elemente care au influențat negativ starea de conservare. La descoperire toporul avea o patină brun-verzuie deschisă (Fig. II/5), în prezent, după restaurare, are o culoare verde închis cu reflexe aurii (Fig. II/7). Dimensiuni: Lungime = 13,5 cm; Diametru găurii de înmănușare = 2,5 x 2,2 cm; lățime tăiș actual = 2,8 cm; lățime tăiș inițial = 3,5 cm; Greutate = 382,5 g; Muzeul Bistrița Nr. inv. 24921.

Topoarele cu orificiu transversal de înmănușare de diferite tipuri lucrate din cupru și bronz au fost descoperite pe un spațiu întins din Europa Centrală până în Caucaz, având o evoluție lungă în epoca timpurie și mijlocie a bronzului². În același timp aceste piese au avut o mare putere de circulație, variante specifice unui areal cultural fiind frecvent întâlnite și în alte spații culturale, limitrofe sau mai îndepărtate zonei de origine. Având în vedere condițiile de descoperire, ambele topoare provenind din descoperiri izolate, lipsite de context arheologic, pentru încadrarea cronologică și culturală singurele criterii de care dispunem sunt cele tipologice și de analogii cu piese asemănătoare.

După aspectul general al pieselor și ținând seama de forma și ornamentarea manșonului, mai ales pentru exemplarul păstrat întreg de la Sigmir, de arcuirea și secțiunea hexagonală a lamei, de materialul de prelucrare, ambele fiind turnate din bronz, constituie elemente care încadrează cele două topoare în seria exemplarelor caracteristice bronzului mijlociu. În această perioadă topoarele cu gaură de înmănușare transversală se întâlnesc într-o mare diversitate de forme, de multe ori în cadrul aceluiași tip existând piese cu elemente particulare care le individualizează de alte exemplare apropiate tipologic. Pentru multe piese se poate spune că au statut de unicat, fapt explicat în parte prin modul de realizare, prin folosirea unor tipare lucrate din argilă sau din roci moi, foarte friabile care puteau fi rar reutilizate³.

2 Bătora 2003; Kadar 2003, 409; Munteanu 2010, 158-159.

3 Munteanu 2010, 161, n. 52.